

Наша спадщина

Фелікс Кохріхт

Одеса – музичне місто

Назва, що стоїть над діалогом, який я нещодавно вів з головою Місії Давида Ойстраха та Святослава Ріхтера Юрієм Диким, відверто кажучи, не з тих, що відразу привабить наших читачів, серед яких ті, хто пов'язаний з музикою професійно чи належить до її прихильників. Нічого нового, тим більш сенсаційного в ній немає: лише констатація факту. Але якщо ми тепер її продовжимо знаковою аббревіатурою, то впевнений, що наша аудиторія стане не тільки зацікавленою, а й схвилюваною:

Одеса – музичне місто ЮНЕСКО

Нажаль, цього ще не сталося. Такого статусу місто поки ще не має. На нашу, та й не тільки, думку, Одеса вже давно заслужила право носити його. З професором Юрієм Диким – піаністом, засновником та головою Місії Давида Ойстраха та Святослава Ріхтера, ми продовжуємо розмову про тих діячів класичного мистецтва, які починали свій шлях в Одесі та стали відомими у всьому світі, про видатних педагогів та виконавців – піаністів, скрипалів, вокалістів. Вже кілька років наші публікації в альманасі «Дерибасівська – Рішельєвська» бесід у студії програми «Діалоги на Ніженській» продовжують цю тему, особливо важливу сьогодні, коли треба не тільки згадувати, а й розвивати славні традиції нашого міста, берегти спадщину, яка перейшла до нас від попередніх поколінь.

Сьогодні розмова про піаністів.

Фелікс Кохріхт: – Почнімо з того, що одеська літературна школа вже має такий статус, і це ми вітаємо: він відповідає її місцю в світовій літературі. Настав час набутти його і в музиці. І от

Перший ректор консерваторії Вітольд
Малішевський

що, на мій погляд, дивно. Аби визначити клас та цінність поезії чи прози, треба прочитати її: знати мову, мати майстерних перекладачів, видати книги... А музика – інша справа, інший скарб світової культури та мистецтва. Вона лунає повсюди як вдома. Наведу лише такий приклад. Високу європейську класику майстерно грають виконавці з Китаю, Японії, В'єтнама, не кажучи вже про латиноамериканців.

Юрій Дикий: – Ця ситуація у світовому мистецтві цікавила, хвилювала ще філософів стародавнього світу – згадаю зараз стародавніх греків. Можна

Зліва направо: випускниця 1916 р. Анастасія Атманакі (бабуся), Ректор Вітольд Малішевський, випускниця 1916 р. професор Юлія Олександрівна Рейдер, попечитель консерваторії граф Василь Андрійович Орлов

(і цікаво) розмовляти про це годинами, але в межах нашої бесіди скажу лише те, з чим згоден: музика адресована серцю та належить усім. І вона для обдарованих, чуйних і допитливих виконавців і слухачів не має меж.

Ф. К.: – Зараз я згадав, що ти в одній з останніх публікацій розповів про те, як Антон Рубінштейн наводив слова Петра Чайковського про те, що «нам (композиторам кінця XIX ст. – **Ф. К.**) з європейського сада нікуди не дітися»...

Ю. Д.: – У Петра Ілліча в Петербурзі та Москві були свої міркування з цього приводу, а от Антон Григорович Рубінштейн, з яким нерозривно пов'язана історія нашої консерваторії, який народився в Україні та мав близьких родичів в Одесі, прагнув долучити наше місто до європейської музичної культури та спадщини великих композиторів. Навіщо було залишати цей «музичний сад», якщо вже в останній третині XIX століття Одеса не тільки була європейським містом, а й випереджала в темпах розвитку та якості цивілізації припортові міста США? Феномену здивувався Марк Твен, який 1869 року побував в Одесі на лайнері з американськими туристами та повідав про це в книзі «Простаки за кордоном».

Ф. К.: – Доповню, що ще раніше, у двадцяті роки XIX століття, Олександр Пушкін написав про юну Одесу: «Здесь все Европой дышит, веет...». Проте повернімося до Антона Рубінштейна – видатного композитора, педагога та громадського діяча, до його ролі у створенні нашої консерваторії. Скільки консерваторій було у Російській імперії у 1913 році?

Випускник консерваторії 1917 р. Федір Дикий

Ю. Д.: – Наша стала четвертою. Важливо не тільки те, що вона на початку ХХ століття була наймолодшою в країні, а й багато в чому відображала тенденції, що сформувалися на той час у столицях імперії та в нашому багатонаціональному та мультикультурному місті. Тема, на яку можна говорити годинами, але я постараюся викласти головне коротко. Петербург і Москва символізували авторитарність, Одеса – демократизм і прагнення до рівності та взаємодії звичаїв, вірувань, здобутків усіх, хто її створював і населяв. Ми тепер говоримо про мистецтво. Не стану перелічувати всі етноси, які сформували сутність і спільність нашої культури, літератури, живопису. Щодо теми нашої розмови – високу класику (але ж є ще і фольклор, і джаз) – Італія, Німеччина, Австрія, Іспанія, Греція, Польща, Чехія, єврейські діаспори...

Ф. К.: – Я розумію, що роль Антона Рубінштейна найважливіша не тільки у сприянні відкриттю Одеської консерваторії, а й у створенні концепції навчання студентів, максимально близької до передових європейських тенденцій. Будь ласка, розкажи про це.

Ю. Д.: – Рубінштейнівський експеримент в Одесі полягав у творчому переосмисленні накопиченого досвіду роботи всіх європейських консерваторій, не кажучи вже про тисячоліття найскладнішого становлення традицій, починаючи від стародавніх греків.

Ф. К.: – Це теж теми, яких ми торкалися у попередніх діалогах та диспутах. А тепер – до консерваторії. Хто став її засновником?

Ю. Д.: – На початку ХХ століття Одеським музичним

Давид Ойстрах на сходах філармонії

товариством керував граф Орлов, який, як і місцеві меценати, педагоги та освічена публіка, розуміли, що музичне училище вже не відповідає вимогам часу. Ідея створення консерваторії запанувала – і 1913 року консерваторія відкрилася. Половину студентів становили майбутні вокалісти, половину інструменталісти – піаністи та скрипалі. Першим ректором став Вітольд Малішевський – видатний діяч не тільки російської та української, а й польської культури.

Ф. К.: – Я знаю, що серед першого випуска вокалістів була твоя бабуся...

Ю. Д.: – Є фотографія 1916 року, де вона сидить поруч із ректором. Їй пророкували блискуче сценічне майбутнє... 1917 року отримав диплом і мій дід, володар чудового голосу. Через багато років я, студент консерваторії, акомпанував йому на концерті.

Ф. К.: – А тепер – про професора Генріха Нейгауза, про того, хто дав, як кажуть, місту та світу двох великих піаністів, Еміля Гілельса та Святослава Ріхтера, а ще видатних педагогів Людмилу Наумівну Гінзбург та Серафіму Леонідівну Могілевську, а ще блискучих інструменталістів. Ти учень Людмили Наумівни. Згідно з теорією п'яти рукопотискань можеш зараз привітатися з Генріхом Нейгаузом, а далі – з композиторами та виконавцями минулих часів...

Ю. Д.: – І ти можеш вчинити так само, завдяки тому, що мама Тані, твоєї дружини, Наталя Сергіївна Завалішина-Вербицька надихала Светіка (так звали юного Ріхтера в його одеських дитинстві та юності). Вже у зрілі роки він згадував, як вони грали Шумана в чотири руки. Завдяки архіву Тетяниної сім'ї, бесіді в Мюнхені з його братом Віктором мені, нам із тобою, вдалося опублікувати важливі, досі невідомі факти біографії нашого великого земляка.

Ф. К.: – В Одесі було та є й тепер чимало родин, пов'язаних з музикою або професійно, або як знавці та чутлива публіка. Згадаю зараз доцента консерваторії Раїсу Ісааківну Ойгензіхт та її чоловіка Семена Борисовича Горовіца – вони опікувалися юним Давидом Ойстрахом, а він багато років писав їм листи з багатьох країн, де тріумфально грав, – родини Вірановських, Коцієвських, незабутнього Валентина Максименка – професора математики, автора книг про вокальне мистецтво...

Ю. Д.: – У ці дні я готуюся до виступу на вечорі пам'яті сім'ї Повзунів, з якою я був пов'язаний багато років. Василь Петрович був ректором консерваторії, його сини Анатолій та Микола – піаністи, учні Людмили Наумівни Гінзбург.*

Ф. К.: – Я вчора розмовляв зі співпрезидентом Одеського джаз-клубу відомим піаністом Олексієм Петуховим, який буде згадувати цього вечора свого педагога Миколу Повзуна. До речі, консерваторію закінчили фундатори та зірки сучасного одеського джазу Микола Голощапов, Юрій Кузнецов, Сергій Терент'єв – учень Л.Н. Гінзбург, музикознавиця Олена Шевченко. У минулому номері альманаху вона теж під рубрикою

«Наша спадщина» розповідала про своєрідність одеського джазу, створеного музикантами та співаками різних етносів.

Ю. Д.: – У планах Місії Давида Ойстраха та Святослава Ріхтера на цей рік чимало справ. Якщо казати про події, які на нас чекають, то я готуюся до проведення вже традиційного конкурсу пам'яті Баха, де членом журі буде народна артистка України Людмила Марцевич – моя співучениця в класі Людмили Наумівни.

Ф. К.: – А я сидів за одною партою у першому класі школи імені Столярського (давно це було) з Дімою, сином директора, учнем видатного педагога та піаніста Сімона Барера. Одеса – музичне місто. Наша бесіда одна з тих, що вже відбувалася та відбувається на шпальтах нашого альманаху. Я впевнений, що такі бесіди триватимуть, та сподіваюся – будуть сприяти досягненню нашої мети. Статус ЮНЕСКО сьогодні

* https://odessitclub.org/old/publications/almanac/alm_36/alm_36_196-207.pdf

Святослав Ріхтер грає в чотири руки
з Наталією Вербицькою

Еміль Гігельс грає на кафедрі фортепіано консерваторії

потрібен Одесі не для самоствердження. Він сприяв би збереженню пам'ятників, музеїв, будівель, споруд, сцен, аудиторій, артефактів мистецтва – і не лише матеріальних, а й духовних. Скажемо знов: особливо важливо зробити це зараз – у дні війни.

У нашому альманасі (і в цьому номері теж) є розділ «Під звуки повітряної тривоги», в якому друкуються вірші та проза членів літературного клубу «Зелена лампа», що працює при Всесвітньому клубі одеситів, де майже щоденно проходять концерти та творчі зустрічі з митцями міста, серед яких музиканти та співаки. Вирує війна, та не припиняється повсякденне служіння мистецтву. Одеська національна музична академія імені Антоніни Нежданової вже у другому своєму столітті готує митців та веде плідну наукову діяльність. Нещодавно в Одесі пройшов фестиваль «Два дні та дві ночі нової музики» (Кармелла Цепколенко), восени, як завжди, відкрився «Оksamитовий сезон»

в оперному театрі. Повні зали збирають у філармонії концерти Національного симфонічного оркестру під керівництвом Хобарта Ерла та камерного – Ігоря Шаврука. В країнах Європи Олексій Ботвінов, учень Серафіми Могілевської, продовжує фестиваль високої музики «Odesa Classics»; у Відні відбувся фестиваль «Золоті скрипки Одеси» (родина Покровських). Музика на сценах театрів музичної комедії та українського драматичного. У Всесвітньому клубі одеситів відродився Джаз-клуб імені Миколи Голощапова. Тривають заняття у Національній музичній академії та Музичному коледжі, в дитячих музичних школах.

Скільки речень, слів, думок, почуттів – з поняттям, символом, навіть брендом: музика!

Дует наших великих земляків Святослава Ріхтера і Давида Ойстраха

Корифеї світової класичної музики (зліва направо): диригент Герберт фон Караян, піаніст Святослав Ріхтер, віолончеліст Мстислав Ростропович, скрипаль Давид Ойстрах

